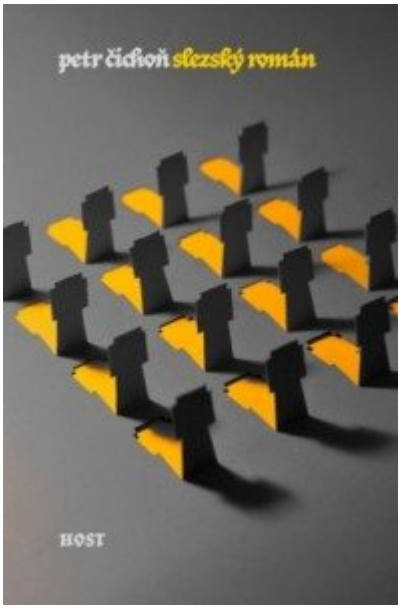

Probouzení hnědé krve?

Autor: Franz Chocholatý Gröger

Úvahy nad baladou a románem Petra Čichoně

Mezi řekami Opavou, Odrou a Pštinou se rozkládá jeden z nejmalebnějších regionů: Hlučínsko (Hultschiner Ländchen) nebo také řečeno Prajzka. Do této oblasti zvané i Ratibořsko, patřilo rovněž Hlubčicko. Tato celá oblast patřila od roku 1742, právně stvrzeno mírem mezi Saskem, Rakouskem a Pruskem uzavřeným 15. 2. 1763 na zámku Hubertusburg, k Pruskému Slezsku. Území Hlučínska se stalo styčnou oblastí zájmových sfér středoevropských států, obyvatelé byli vystaveni mnoha změnám politických a správních režimů, museli se přizpůsobovat protichůdným ekonomickým, společenským a kulturním podmínkám. Po první světové válce Československo požadovalo v Paříži v Mémoire No. 8, aby k Československu bylo připojeno – a bylo mu vyhověno. Byly posílány dopisy, protesty, interpelace na různé adresy do Berlína, Výmaru či papeži do Vatikánu proti připojení Hlučínska k ČSR. I duchovenstvo protestovalo, zejména v moravsky tištěných Katolických novinách. Občané Hlučínska vykazovali loajalitu Německu. Obyvatelé Hlučínska hovořili „po našimu“, ale s „deutsch gesinnt“, tedy s německým smýšlením. Zásadní chyba v předpokladech mnoha politiků byla, že mezi Čecha a *„Moravce“* vkládali rovnítko. Těžko se Prajzáci mohli vcítit a vzít za své ducha „Kakánie“ (myšleno tím označení Roberta Musila pro země „k. u. k.“, pro „kaiserlich und königlich) v němž byli po staletí odchováni obyvatelé českého Slezska, když byli odchováni v duchu pruských ctností, jako je spolehlivost, šetrnost, skromnost, poctivost, pracovitost a tolerance. Kroky, které republika podnikla, jen podnítily protičeské nálady. Po uzavření Mnichovské dohody začaly z Hlučínska odcházet československé úřady, policejní složky a armáda, která musela opustit pásmo stálých opevnění, a 8. října na Hlučínsko vstoupily, k velké radosti obyvatel, jednotky Wehrmachtu. Byly stavěny slavobrány a vojáci byli vítáni jako osvoboditelé. Hlučínsko bylo připojeno přímo k Říši, jako území tzv. Altreichu a Hlučíňané pak jako říšští občané sloužili po celou válku v německých branných silách. Ve druhé světové válce bojovalo na 12 000 obyvatel Hlučínska a takřka 3 000 jich padlo anebo bylo prohlášeno za nezvěstné. Na podzim 1947 se uvádělo, že padlo 1600 Hlučíňanů a více než 2700 bylo nezvěstných či s velkou pravděpodobnosti mrtvých a 710 bylo v zajetí. Na 5 000 se jich vrátilo domů zraněných nebo zmrzačených a téměř na každém válka zanechala psychické následky. Po válce je ještě čekala vojna v československé

armádě, kde museli jako frontoví veteráni snášet šikanu mladších československých povětšinou nacionálně a stranický zapálených poddůstojníků, kteří válečná léta prožili za kamny svých bytečků. Většina bývalých vojáků musela nastoupit na těžkou práci v ostravských dolech a nálepka vojáka Wehrmachtu je provázela po celý další život. Právě tato causa dodnes traumatizuje část hlučínských rodin a spor o právo připomínat si jejich památku vnáší neklid a kontroverze do místní společnosti. Přesto každoročně se v listopadu koná Volkstrauertag za všechny padlé a oběti všech válek a násilí.

Hlučíňák má v kapse vedle českého i německý pas, dobře německy ale z nich umí málokdo, většina jen láme základní fráze. Jejich srdce pořád bije pro Berlín a až potom pro Prahu. Každý Hlučíňák miluje „ordnung“, a kdo nemá pořádek před domem, stává se vyděděncem. Stále se říká babičce „oma“ a dědovi „opa“.

Z tohoto kraje pochází rodák z Ludgeřovic (toho času žijící v Brně) Petr Čichoň. Autor se dosud na poli literatury realizoval nejdříve jako básník, který v historii kraje našel natolik „nosné a silné“ téma, že si vynutilo rozpracování v rozměrech románu. Nejprve jim věnoval sbírku *Pruské balady / Preussische Balladen* (2006). Zrcadlově texty jak v českém, tak v německém jazyce, se melancholicky utápějí v ponurých atmosférách Slezska, vyrvaného z těla Pruska, představujících zakletý kraj, z něhož stále vychází stesk z prohrané války, ztraceného pangermánského snu: „líto je mi, že ztratili jsme všechno“ či „Mrtvá je má harfa. Mrtvý zní hlas Rudolfa von Sebottendorfa: s naší zemí je zle!“ (Rudolf von Sebottendorf spoluzakladatel Thule-Gesellschaft). Nechybí zde ani symbolika:,,daleko je Berghof / ležící v ruinách jak mrtvá orlice, jež letěla z Landeku na Petřkovice“, ,,Náš Berlín je v nebi!“. A ve skladbě V Sanssouci vrací se obraz hrobu velkého krále „Sedá si do křesla a čeká, co bude dál, v Sanssouci na flétnu dlouho si nezahrál, / ale země zůstává dál, umírá jen pruský král“. Velký Friedrich v myslí Prajzáků zůstává dál. Část Balad vyšla v příloze na CD v autorově hudebním a slovním přednesu, což ještě více podtrhlo jejich baladičnost. Po vyjití se skandál ještě nekonal a tak se autor pokusil rozvinout své básnické vidění v epickém žánru románu *Slezský román* (2011). Dle mne však raději mu měl dát název Prajzký román. Proč? Slezané ze Slezska Kakánie (myslím tím československého Slezska zrušeného zákonem z 1. 12. 1928 a rozpuštěného do země moravskoslezské) nemají ducha pruského.

Slezský román je tvořen třemi rovinami vyprávění. Dvě z nich se odehrávají v devadesátých letech a do jisté míry se prolnou, neboť jejich hrdiny jsou otec a syn. Nejprve se rozbíhá bravurně zvládnuté téma rodiny Klučkových. Otec Martina Klučky Walter Klučka se svým parťákem Kurtem Hofrichterem vyráží na několikaměsíční pracovní pobyt do Německa. Jako zruční zedníci z chudého kraje si chtějí „zarobiť“ nějaké peníze a s nimi se pak vítězoslavně vrátit domů. *„Walter, poviz! Maš cosik zarobene?“ „Jasne! To byl podnikatelsky úkol cosik zarobiť!“* Rázovitým vlkům z Prajzke však navzdory původu z částečně „německo-jazyčné“ oblasti německy nikdo nerozumí. Oběma se v cizině kromě stesku po Prajzke ovšem dějí i velké nepříjemnosti – zranění, ztráta přítele. Jsou okouzleni „autobáhnem“: zdá se lepší,

pevnější, kvalitnější než silnice doma. Stejně jako německé nebe.“ Dost obtížně lze během četby potlačit pocit až barvotiskového předvádění německých ctností, zásadovosti a především pracovitosti. Dialogy nutno číst jako báseň. *„Kaj su ty fajne svičky?! Viš, jak byly drahe! Jak dluho sem je shaňal! Vy eště něvite… Fčil vam to mušim řeknuť! Ja sem z Dojčlandu přiviz světla nove…“ Walter si vychutnává okamžik překvapení. Vzápětí triumfálně dodá: „Blikaju!“*

A to je Prajzka.

Druhou rovinou je příběh Martina Klučky, studenta dějin umění, žijícího v Praze, kde není úplně šťastný, a píšícího dizertační práci o architektuře třetí říše. Jeho prajzkou rázovitou rodinu kdesi v Ludgeřovicích vnímá s nadhledem, ale i s úzkostí, stejně jako své kořeny jako takové. Se ženami to nemá jednoduché. Při práci na dizertaci narazí na novou lásku, studentku archivnictví Martinu, a díky ní na tajemnou postavu důstojníka SS a projektanta Hanse Kammlera. Směs češtiny, němčiny a hlučínského nářečí *„po našemu*“ vytváří rámec děje. Jejich vztah nelze zcela nazvat milostným, neboť tato asexuální dvojice se především věnuje pátrání po Hansi Kammlerovi, Hitlerovu inženýrovi, jehož stopy se s koncem války ztrácejí v Praze. Do děje vstoupí monology Hanse Kammlera. Jeho osud i odkaz, který možná zanechal, je záhadný, jeho monology považuji za málo důvěryhodné, jsou v rozporu s vojenskou strohostí! Nacistický generál, projektant plynových komor a krematorií pro koncentrační tábory, šéf komplexu Mittelwerk a vývoje rakety V-2, se v románu vynořuje jako tajemstvím obestřený lyrický subjekt, heroický „temný rytíř“. Ale vidím Hanse Krammera! Jede tryskem po zasněžené oranici. Uniforma SS se prodírá tichem. Jeho portrét mužně citlivé duše dokreslují obdivné úvahy naší mladé dvojice, které s okultní vážností se snaží zastřít podstatu Kammlerovy podzemní říše posvěcující tajuplný Kammlerův obraz. Nejeví se nám pak jako citově zcela chladný stavitel vyhlazovacích táborů. Náznaky dostatečně čtenáři objasní celý Kammlerův poválečný osud, nezemřel na konci války, ale dostal se do Jižní Ameriky. V Jižní Americe totiž student Klučka zažije sexuální dobrodružství s Kammlerovou pravnučkou a v roli svědka i rituální vraždu. Děj se posouvá. Dialogy se střídají s Martinovými vnitřními monology, jejichž prostřednictvím by měl čtenář pochopit, co Martin dělá a proč. Autor se soustřeďuje na Martina, Martinu pozoruje víceméně z vnějšku, povrchně. Martin se pak vrací do klidné České republiky, a když se ho zeptají, kde byl, nechce se mu o tom mluvit.

V závěrečné třetí fázi knihy se pak všechny tři dějové (Martinova, Walterova a Kammlerova) linky knihy čím dál více přibližují, až se potkají opět na Prajzke v Ludgeřovicích, kde se obnovuje hřbitov vojáků padlých ve službách Wehrmachtu. Děj je provázen dialogy v libozvučně znějící „po našemu“. Uvědomění si identity „…Altreich. Ne Sudetengau! Žadne Sudety! …Zme pruska provincie, Provinz Oberschlesien“. Na dotaz novináře „Cítíte se jako prajzák?“, vysloví Rajnhard zřetelně „Pruský Slezan!“.

Jak sám Čichoň přiznává: „Moji prarodiče, kteří prožili na Hlučínsku celý život, se domnívali, že jsou skuteční Prusové, a říkali mi, že jsem také Prus. Dlouho jsem si myslel, že je to normální a o svou minulost jsem se začal zajímat až pozdě v dospělosti. To téma pak zcela pozměnilo i styl mého psaní.“ Čichoň byl krátce po vyjití Slezského románu označen v

Respektu kritičkou Evou Klíčovou za autora, který ve své knize „sympatizuje s nacistickou estetikou“, a svou recenzi nazvanou Probuzení hnědé krve zakončila „děsivou představou“, že by se kniha mohla „stát oblíbenou četbou polovzdělaneckých kádrů pravicového extremismu“.

Pravdou je pravý opak. Čichoň je totiž prvním autorem českomoravsko-slezského prostoru, tedy Česka, popisující obyvatele Hlučínska tak, jak skutečně pohlížejí na svět. Češi si již odvykli na tvorbu z prostředí menšin, neboť v průběhu dějin posledních sedmdesáti let se zbavili Židů, Němců a nakonec i Slováků. Ve své sebestřednosti podlehli iluzi sebechvalného jediného státního národa. Výstupy z národnostních komunit se omezily jen na folklor a lidové písmáctví. Teď se objevil Slezský román, napsány Prusem čili Prajzákem, majícím jak český, tak německý pas a který si ještě dovolí napsat knihu, která není ani trochu česká. Je prajzacká čili pruská. Kované Čechy nutně musí dráždit. Zapomněli na to, že dějiny Slezska, a to nejen pruského Slezska, ale také Slezska opavskokrnovského, niského a těšínského, jsou odlišné od dějin českých a že se v oněch krajích více hovoří „po našemu“, „po našímu“, šlonsky než česky. Slezsko úředně vymazali 1. 12. 1928, mnohým ho vymazali také z dat míst narození, ač v matrice mám uvedeno Poruba, Kreis Wagstadt , v současných dokladech mám Ostrava, jak to zní cize! Myslí mi zní chór z Nabucca Teure Heimat.

Téma prajzácké či slezsko–německé se tak stává veskrze legitimní témou a pokud se někomu při čtení takových děl zbrunátní tváře a objeví se tik, pak je nutné se ptát, zda nemá problém s germanofobií onou specifickou formou rasismu kvetoucí v české kotlině. A měl by se léčit.

Pardubice 14. 12. 2013

Doplňující četba k objasnění dějinnému:

Franz Chocholatý Gröger: Připojení Hlučínska k ČSR 4. 2. 1920.
Franz Chocholatý Gröger: Hlučinsko a jeho padlí.
Franz Chocholatý Gröger: Krátký přehled dějin Slezska a národnostní otázky regionu.
Franz Chocholatý Gröger: Zánik Slezska 1. 12. 1928.